

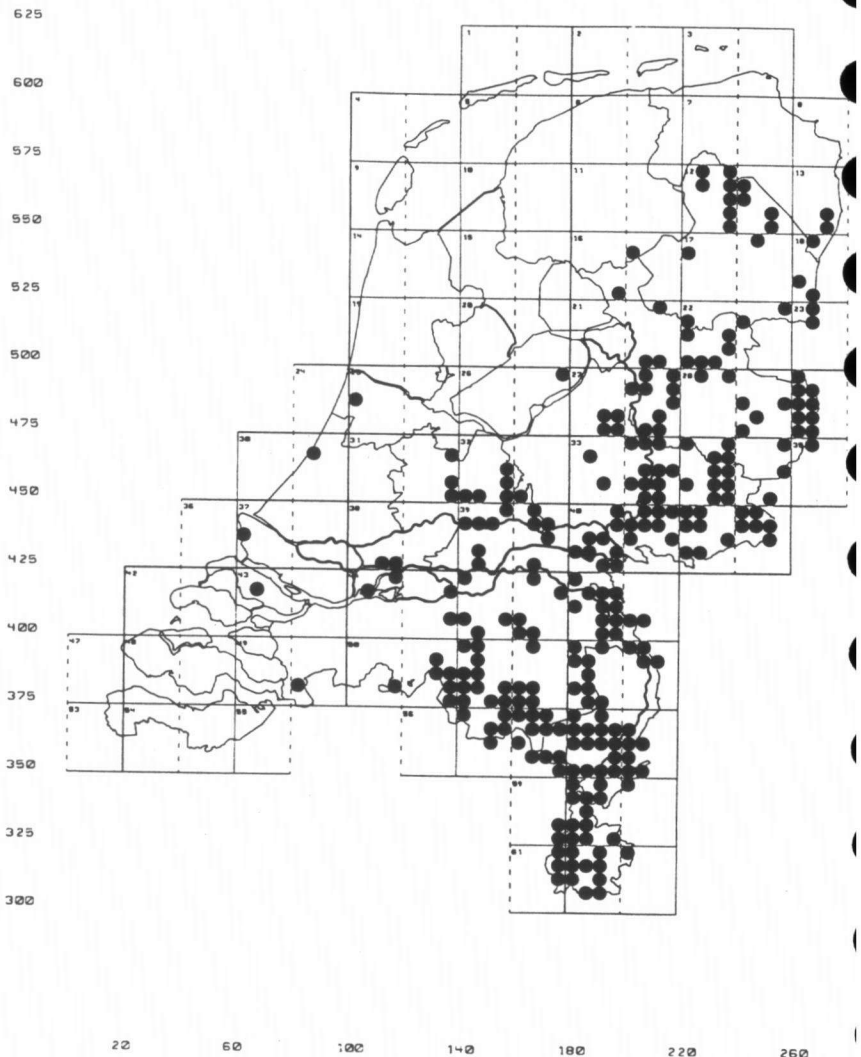
3. Soortteksten

***Calopteryx splendens* Weidebeekjuffer**

Alleen al uit het bestuderen van het kaartje is al te concluderen dat de Weidebeekjuffer binding heeft met stromend water (vnl. beken en weteringen). Na achteruitgang in de jaren zestig, zeventig en tachtig gaat de Weidebeekjuffer nu weer vooruit. De precieze redenen voor de achteruitgang en de huidige vooruitgang zijn niet bekend. Waarschijnlijk is er meerdere factoren in het spel. Door de vooruitgang is de Weidebeekjuffer mogelijkerwijs weer aan te treffen op de plaatsen waar hij jarenlang afwezig is geweest. Het is dus verstandig om oude vindplaatsen waar de soort enige jaren afwezig is geweest dit jaar weer te controleren. Ook langs de grote rivieren is de Weidebeekjuffer steeds meer te vinden (bijvoorbeeld de Biesbosch en de enkele gebieden langs de Maas). Het kan dus

nuttig zijn om in juni te zoeken langs de grote rivieren. Vooral de plaatsen waar natuurontwikkeling heeft plaatsgevonden komen hiervoor in aanmerking. Er zijn een aantal gebieden waar nog geen of weinig waarnemingen van bekend zijn waar mogelijk wel Weidebeekjuffers aanwezig zijn: -De noord-oost Polder (een aantal kwelsloten die misschien geschikt zijn); -De Veluwe (een aantal sprengen lijken geschikt, bijvoorbeeld de Hierdense beek); -De duinen; (een aantal duinrellen).

Als je dus een Weidebeekjuffer aantreft in één van deze gebieden is het extra interessant om moeite te doen om de geschikte plekken in de buurt te controleren op de aanwezigheid van een populatie. Ondanks dat de Weidebeekjuffer weer vooruitgaat zijn de aantallen waarschijnlijk lager dan vroeger. Om hier meer duidelijkheid over te krijgen is het belangrijk als er bij meer waarnemingen genoteerd wordt hoe groot de geïnventariseerde afstand is (dit zou eigenlijk altijd moeten). Bij het noteren van het biotoop moet er bij de Weidebeekjuffer speciaal gelet worden op: de breedte van het water, de beschaduwing (wel of niet), de aanwezigheid van drijvende waterplanten en op de structuur van de oevervegetatie (vooral of de oevers gemaaid zijn of niet).



Calopteryx splendens 1990-1995

***Calopteryx virgo* Bosbeekjuffer**

De Bosbeekjuffer vliegt met name boven kleine bos- en weidebeekjes met een matige stroomsnelheid en helder, zuurstofrijk water op de hogere zandgronden. Zonnige en schaduwrijke plekken dienen elkaar af te wisselen. De oevers zijn vaak steil en uitgesleten. In de jaren negentig is de soort nog gezien in Limburg (Meinweg en omgeving Gennep), Midden-Brabant en bij Bekendelle in Winterswijk. Voor deze zeldzame en bedreigde soort is het van groot belang dat populaties goed bekend zijn. Intensief onderzoek in de beeksystemen in Drenthe, Gelderland,

Overijssel en Noord-Brabant is zeer gewenst.

In het verleden is de soort waargenomen in Zuid Limburg en in Twente, Komt de soort daar echt niet meer voor?! Ook de Mark en Chaamse beken moeten nog eens bezocht gaan worden voor deze soort. En wat is de status van deze soort in de omgeving van Gennep, zwervers uit Duitsland, een populatie of toch vergissingen?

***Sympecma* Winterjuffers, beide soorten:**

Waddeneilanden: Er zijn twee waarnemingen gedaan op de Waddeneilanden van winterjuffers. In de vijftiger jaren is er bij een duinmeer (de Doodemanskisten op West-Terschelling, een mannetje en vrouwtje op 02.09.1954; opgegeven als *S. fusca*, echter voorlopig als *Sympecma*-spec. in de bestanden staand) en in de negentiger jaren is een *Sympecma* spec. gezien en gefotografeerd op Ameland (ten zuiden van de eendenkooi op het midden van het eiland). Eerste vraag: wie gaat er in april en mei (of in augustus/september) eens goed zoeken naar *Sympecma*'s op de eilanden. Tweede vraag: is het inderdaad *S. fusca* die op de Wadden zit of is het misschien *S. braueri*? Derde vraag: wat is de precieze biotoop?

Gericht zoeken elders: mogelijk aannemelijkste plaatsen waar deze soorten te vinden zijn, zijn plaatsen met matig voedselarme of matig voedselrijke wateren: vooral plekken met interessante water- en oeverplanten (zoals Oeverkruid, Waterlobelia afzoeken). Plaatsen waar deze soort vroeger is gezien en waar er eventueel weer naar gezocht zou kunnen worden: Nonneven bij Winterswijk en Beuven bij Someren.

Te verifiëren waarnemingen: larvenhuidje Schapenpoel, een matig voedselarme plas (naam ook wel: Schoapendobbe; ligt 7 km ten westen van Appelscha, 213-552) op 18.07.1990 een mogelijk larvenhuidje van *Sympecma fusca*. Biotoop klinkt geschikt, maar zijn hier ook volwassen dieren te vinden en is dit inderdaad *S. fusca* of is het juist *S. braueri*?

***Sympecma fusca* de Bruine winterjuffer**

Voortplanting: Er zijn de afgelopen jaren weer iets meer losse waarnemingen van deze soort gedaan behalve in zuidoost-Nederland ook in midden-Nederland (Ede, Arnhem); waar zijn echter deze eind april en in mei eiafzettend te zien? Vooral bij vennen (vooral met Snavelzegge *Carex rostrata* veldjes?), bij rietranden van heldere kwelplassen (zoals in de Noordoostpolder, bij Kuindersbos, waar in 1995 een pas uitgeslopen individu werd gezien) of ook nog bij leemkuilen of andere plaatsen?

***Sympecma braueri* Noordse winterjuffer**

Deze soort is momenteel uiterst zeldzaam in Nederland met uitsluitend zekere waarnemingen in zuidoost Drenthe en in de Weerribben. Het is een soort die vroeger tamelijk algemeen boven de rivieren voorkwam, maar na de hete en droge

zomers van 1976/1977 zeer zeldzaam is. Momenteel weten we zeer weinig van de plaatsen en de biotopen waar de soort voorkomt.

Biotoop: de voornaamste biotoop waar deze soort op de Utrechtse heuvelrug voorkwam waren 'grondwaterpoeltjes' (vermoedelijk heldere ondiepe watertjes die direkt voor hun waterniveau in direkte verbinding met het grondwater stonden). In de laagveenmoerassen van de Vechtstreek kwam de soort echter ook voor en daar is hij ondermeer eiafzettend gezien in het (voedselrijke) Tienhovense kanaal bij Tienhoven. Kwam/komt de soort in laagveengebieden vooral voor bij geïsoleerde kleine poeltjes of ook in 'open water', zoals deze laatste waarneming suggereert?

deel van de waarnemingen na 1980 in Drenthe van *S. braueri*:

02.10.1982, 1 mn, 1 vr, Havelte, heide (coördinaten ongeveer 213-533)

16.04.1983, 1 vr, Vledder-noord, heel klein ven, diameter 10 m (209-542)

1990, 2 exx, Dwingelderveld (220-536) (225-536)

01.04.1993, 1 ex, Boswachterij Smilde, klein voedselrijk ven ten noorden van Bosweg (221.1-547.7)

11.10.1995, 2 vr, Vledder, heitje in de omgeving van drie vennen (209.5-542.9)

waarnemingen na 1980 in de Weerribben van *S. braueri*:

04.09.1982, Ossenzijl (coördinaten ongeveer 190-535)

1988: Schut- en Graftkampen (191-533)

***Lestes barbarus* Zwervende pantserjuffer**

De Zwervende pantserjuffer is van oudsher een zeldzame soort in Nederland, maar in 1994 en 1995 kwamen zeer veel waarnemingen binnen (1990:0, 1991:1, 1992:0, 1993:1, 1994:49, 1995:84). De twee warme zomers van 1994 en 1995 hebben in bijzondere mate bijgedragen tot deze toename. Veel van de exemplaren betreffen echter zwervers, en exemplaren zijn bijvoorbeeld waargenomen op de Hondsbosse Zeewering bij Petten. Plaatselijk, met name in het binnenland kon voortplanting worden aangetoond (bijvoorbeeld op de Sallandse Heuvelrug).

Voortplanting

Op veel plaatsen kon voortplanting niet worden aangetoond, maar werden in 1995 wel veel tandems en paringswielen gezien. Het loont de moeite deze plaatsen begin juli opnieuw te bezoeken en op zoek te gaan naar pas uitgeslopen individuen en/of exuviae. Het gaat om onder andere de volgende plaatsen:

Duinen

A'damse Waterleidingduinen	95/481
	94/482
Berkheide	85/466
Libellenvallei	82/461
Rockanje	63/431

Waddeneilanden

Noordvaarder, Terschelling	141/597
Binnenland	
Bornerbroek & Braamhaar	243/481
Elspeter Heide	180/480
Stroothuizen	268/487

De waarnemingen op de Noordvaarder op Terschelling zijn mede zo interessant, daar paringswielen zijn gezien bij brak water. Hebben ze hier gepaard, en elders op het eiland de eieren afgezet, bijvoorbeeld in de pas uitgestoven duinvalleien daar vlakbij? De duinen van Noord-Holland boven het Noordzeekanaal zijn slecht onderzocht, maar er is geen twijfel mogelijk dat ook hier *Lestes barbarus* langs heeft getrokken. Zijn wellicht ook hier populaties ontstaan?

Verspreiding

Nu bekend van alle Waddeneilanden en de gehele duinstreek (hoewel nog slechts zeer weinig waarnemingen ten noorden van het Noordzee-kanaal). Van het vasteland nog niet bekend uit Friesland, Groningen en Zeeland.

Biotoop

Vooraf kijken in duinvalleien en op heidevennen, maar door het zwervende gedrag moet overal goed worden uitgekeken naar deze soort, met name in de duinstreek. Het is zaak te letten op fors uitgevallen pantserjuffers. Vaak is met het blote oog al het tweekleurig pterostigma al te herkennen (ook bij betrekkelijk jonge individuen).

***Lestes virens* Tengere pantserjuffer**

Een soort die sterk achteruit leek te gaan, maar recent van veel lokaties bekend is. Bolwerk in Nederland is zuidwest Drenthe, wat zeer opmerkelijk is omdat oude waarnemingen uit deze hoek vrijwel ontbreken. Hier is deze soort aanmerkelijk vooruitgegaan.

Verspreiding

In de duinen zijn nu, na een lange tijd van afwezigheid weer waarnemingen bekend, maar de aantallen zijn erg laag (steeds 1 exemplaar). Plant de Tengere pantserjuffer zich hier wel voort? De volgende plekken kunnen gecontroleerd worden:

Amsterdamse Waterleidingduinen	94/480
Berkheide	85/466
Duintuin	82/460

Door de hele duinstreek moet goed worden opgelet op deze soort. Tussen de relatief algemene Gewone pantserjuffer *Lestes sponsa* altijd alert blijven op de Tengere pantserjuffer *Lestes virens* en de Zwervende pantserjuffer *Lestes barbarus*. Er is een waarneming van de IJsbaan van Vlieland, ook op de Waddeneilanden goed opletten.

In Noord-Brabant heeft de Tengere pantserjuffer het, in tegenstelling tot Drenthe, blijkbaar moeilijk. Er zijn nauwelijks waarnemingen binnengekomen, maar op het

Rondven (172/377) zijn tientallen exemplaren gezien. In Drenthe lijkt het erop dat een grote populatie op het Uffelter Binnenveld fungeert als een plek van waaruit andere vennen worden gekoloniseerd. In de omgeving van het Rondven zal het waarschijnlijk de moeite lonen naar deze soort om te zien.

Voortplanting

Waarnemingen van eiafzettende tandems zijn bijzonder welkom. Waarschijnlijk zijn open rietvegetaties en Pitrus de belangrijkste plekken en het zou kunnen zijn dat dit heeft bijgedragen tot de toename in Drenthe, omdat deze twee plantensoorten hier als gevolg van de verslechterde milieu-omstandigheden zijn toegenomen. Op de volgende plaatsen zijn redelijke aantallen gezien, hier zou de eiafzet kunnen worden bestudeerd:

Appelsche Heide	168/468	Buurserveen	250/460
Beuzeveen	219/545	Hooibaar	206/351
Boswachterij Appelscha	217/550		(500 exemplaren !!)
Boswachterij Smilde o.a.	219/546	Rondven	172/377
Uffelter Binnenveld	213/532	Vennen Bleijenbeek	200/404

Het aantal waargenomen mannetjes overstijgt het aantal waargenomen vrouwtjes met een factor 10. Is dit een waarnemerseffect, of trekken de vrouwtjes weg van de voortplantingsplaatsen?

***Lestes viridis* Houtpantserjuffer**

Een algemene soort in Nederland. Noord-Holland boven het Noordzeekanaal is nog vrijwel een onbeschreven blad, maar de soort moet hier in vrijwel elke eendekooi aanwezig zijn. Is Terschelling het enige Waddeneiland waar deze soort zich voortplant? *Lestes sponsa* Gewone pantserjuffer

Deze redelijk algemene soort komt overal in Nederland in redelijke aantallen voor. In het westen zijn nog de minste waarnemingen bekend. Welke eisen stelt deze soort aan haar biotoop in deze regio?

In de duinen zijn de aantallen laag. In principe is elke *Lestes* in de duinen interessant. Het kan elke *Lestes*-soort uit Nederland betreffen. Het is goed opletten voor deze soorten in dit gebied.

***Platycnemis pennipes* Breedscheenjuffer**

Biotoop

De Breedscheenjuffer komt voor op de zandgronden bij langzaamstromende wateren en in mindere mate ook bij kleine plassen en vijvers. Het belangrijkste biotoop wordt gevormd door beken en kanalen en in mindere mate ook sloten. Hierbij is de combinatie van zuurstofrijk water en doorstroming een belangrijke eis.

Voorts wordt de Breedscheenjuffer ook aangetroffen bij stilstaande wateren, voornamelijk de kleinere (schone?) plassen, waar de soort vrij talrijk kan voorkomen. De aantallen op kanalen zijn tegenwoordig anderhalf keer zo groot als die van beken, hetgeen aangeeft dat kanalen als een belangrijk biotoop beschouwd moeten worden.

Van belang is de aanwezigheid van (enige) oever- en waterplanten waarop eitjes kunnen worden afgezet (Askew, 1988; Beltman, 1993; Gibbons, 1986) en rotte bladeren waarin de larven zich kunnen verschuilen (Geyskens & Van Tol, 1986).

Vragen

Geyskens & Van Tol (1986) beschreven het biotoop van de Breedscheenjuffer als 'beken en riviertjes'. Het blijkt echter dat de soort tegenwoordig veelvuldig voorkomt op kanalen. Zijn de aantallen op kanalen werkelijk veel hoger dan op beekjes, en waarom is dat? Het kaartje laat zien dat er een aantal 'bolwerken' zijn. In Drenthe betreft dit de Drentsche Aa, wordt de soort daarbuiten alleen als zwerver waargenomen? Mogelijk is de Breedscheenjuffer ook op kanalen in Friesland aan te treffen. In Noord-Brabant en Limburg lijken de waarnemingen vooral waarnemersintensiteit weer te geven. Vooral in Noord-Limburg zijn er hoge aantallen waargenomen. Het lijkt erop dat de Breedscheenjuffer in zuid-oost nederland minder hoge eisen stelt aan zijn biotoop. Kan de soort zich hier werkelijk zelf handhaven bij (vieze) sloten, of is er steeds een influx van naburige populaties nodig?

***Ischnura elegans* Lantaarntje**

De centrale vraag bij de verspreiding van *Ischnura elegans* is of de soort inderdaad in elk uurhok kan worden aangetroffen waar goed is gezocht. Mogelijk zijn er een aantal uurhokken in de noordelijke zeekleigebieden van Groningen en Friesland, evenals uurhokken op de hogere zandgronden (met hooguit een paar voedselarme of zure vennen) waar de soort ontbreekt. Komt de soort ook voor op (kleine) eilandjes (bijvoorbeeld in de Grevelingen, Veluwemeer) wanneer oppervlaktewater aanwezig is. De indruk is dat de aanwezigheid van de soort sterk gebonden is aan de directe aanwezigheid van water. In hoeverre worden ook waarnemingen gedaan op flinke afstand van oppervlaktewater? En zo ja, hoe vaak komt dat voor en tot op welke afstand regelmatig?

Omdat we al weten dat de soort in de meeste uurhokken algemeen en talrijk voorkomt in zeer uiteenlopende biotopen is het mogelijk interessant goed in beeld te brengen in welke biotopen de soort schaars of zeer schaars voorkomt (b.v. brak water, voedselarm en zuur water). Mondelinge informatie van waarnemers is daarom welkom.

***Ischnura pumilio* Tengere grasjuffer**

Deze kleine tengere soort is te verwachten bij ondiepe, vaak tijdelijke wateren. Vooral in Twente, de Achterhoek en oostelijk Noord-Brabant zou *Ischnura pumilio*

nog op nieuwe locaties kunnen worden aangetroffen. Met name gebieden (natuurterreinen) waar dankzij herstelbeheer pioniermilieus met waterrijke situaties zijn ontstaan, moeten voor *Ischnura pumilio* aandacht krijgen. Kleine plasjes met *Libellula depressa* vormen een eerste aanwijzing dat het mogelijk geschikt is voor *Ischnura pumilio*. Als deze soort dan ook daadwerkelijk wordt vastgesteld, moet worden opgelet voor *Orthetrum brunneum*. Dit is met name het geval waar een lichte doorstroming van basenrijk water in een ondiep milieu optreedt.

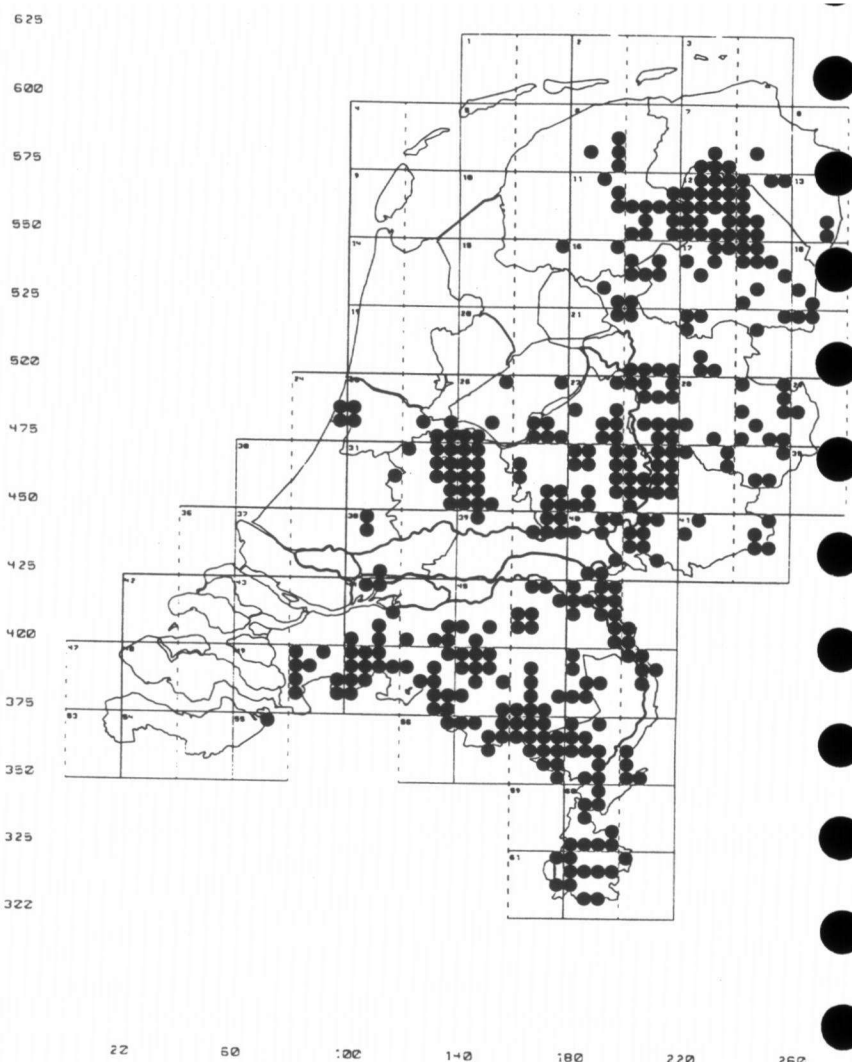
***Pyrrhosoma nymphula* Vuurjuffer**

Pyrrhosoma nymphula kan voornamelijk worden aangetroffen in het oosten van het land. Daar is de soort in het voorjaar algemeen op stilstaand water. *Pyrrhosoma* ontbreekt vrijwel op de zeeklei- en veenweidegebieden van west- en noord Nederland, maar is bekend uit de Amsterdamse Waterleiding Duinen. Komt deze soort werkelijk niet voor in andere duingedeelten en op de Waddeneilanden?

Er moet worden opgelet voor deze soort op recreatieterreinen, golfterreinen en nieuwe woonwijken in het westen van het land. Op deze plaatsen is vaak zand opgespoten waardoor het biotoop mogelijk geschikt is. Er zijn nog geen waarnemingen van deze plaatsen bekend, maar de soort is mogelijk in de tachtiger jaren vastgesteld in Zaandam.

***Enallagma cyathigerum* Watersnuffel**

De hoofdverspreiding van de Watersnuffel is op de hoge zandgronden. In het oosten en zuiden van Nederland is het een zeer talrijke libellensoort (talrijker dan *Ischnura elegans*?), evenals in de duinstreek, hoewel hier de aantallen minder hoog zijn. Waar zitten de concentraties van deze soort, op welke wateren is de



pyrrhosoma nymphula 1990-1995

soort duidelijk minder talrijk?

In het westen van Nederland komt de soort slechts zeer schaars voor in kleigebieden, veenweidegebieden of veenmoerassen; hier lijkt de soort betrekkelijk hoge eisen te stellen aan de waterkwaliteit (met name helderheid). De soort is weliswaar op heel wat plaatsen aangetroffen in het westen van het land, maar het betreft vaak plaatsen waar zand is aangebracht zoals nieuwe woonwijken en recreatiegebieden. Gaat deze situatie ook op voor noord Nederland, waar de verspreiding veel minder goed in kaart is gebracht? Met name de overgangen van zandgrond naar veen, en vervolgens naar zeeklei in Friesland en Groningen zijn interessant. En hoe zit het met noordwestelijk Noord-Brabant en de Flevo-polders? Komt *Enallagma* ook voor in het akkergebied op voormalig hoogveen ten oosten van de Hondsrug in Drenthe? Komt de soort werkelijk zo weinig voor in het rivierengebied en in Zuid-Limburg?

Is er eventueel concurrentie denkbaar van deze soort met een andere juffer (b.v. *Coenagrion pulchellum* of misschien wel *Ischnura elegans*) waardoor de mogelijkheden voor vestiging in veengebieden wordt bemoeilijkt?

***Coenagrion armatum* Donkere waterjuffer**

Zoek eind mei in laagveengebieden in het noorden van het land naar deze soort. De laatste plaatsen waar deze soort in de vijftiger jaren was gezien waren de Weerribben (zuidelijke deel) en de Oude Venen. Meest aannemelijke plaats zijn afgesloten sloten met helder water, bijvoorbeeld deels begroeid met Krabbescheer. Zoek eind mei: deze soort is (naast de winterjuffers en mogelijk de Vuurjuffer) de enige die dan eiafzettend kan worden gezien.

***Coenagrion hastulatum* Speerwaterjuffer**

Deze zeldzame soort is een bewoner van vennen, hoogveenplasen en leemplassen in bosrijke omgeving en in heidegebieden. Ze vliegt bij ondiepe, zure vennen met een goed gestructureerde vegetatie. Een zone met zwevende veenmospakketten dient in de buurt van de oever over te gaan in een open *Carex*- of *Juncus*vegetatie. Ga op plaatsen die aan deze omschrijving voldoen eens goed zoeken. Bijvoorbeeld in het Korenburgerveen, Wooldse Veen, Haterse Vennen, Malpievennen en het Nonnenvan. De beste tijd van het jaar is juni.

De soort kan verwisseld worden met *C. puella* en *C. lunulatum*. Toch zijn de uitgekleurde mannetjes in de vlucht te herkennen aan de blauw- tot geelgroene kleur van de kop en thorax. Bij de vrouwtjes moet de tekening van het halsschild duidelijkheid brengen.

***Coenagrion pulchellum* Variabele waterjuffer**

De Variabele waterjuffer is een in Nederland algemene soort die in Nederland optimaal voorkomt in laagveen. Het lijkt erop dat de soort in laagveen op de stukken met Krabbescheer het algemeenst is. Dit is makkelijk te onderzoeken door in laagveen een aantal keren de aantallen te tellen die langs 50 meter oever

voorkomen in stukken met en stukken zonder Krabbescheer. Op de zandgronden is *C. pulchellum* veel minder algemeen dan in de laagveengebieden. Het lijkt erop dat *C. pulchellum* niet voorkomt in voedselarme en/of zure wateren. Als je op de zandgronden *pulchellum* aantreft is het interessant op een schatting te maken van de verhouding tussen *puella* en *pulchellum*. Deze soorten lijken elkaar te mijden. Van het buitenland is bekend dat *pulchellum* ook voor komt in stromende wateren; is dit in Nederland ook zo en wat voor wateren zijn dit dan?

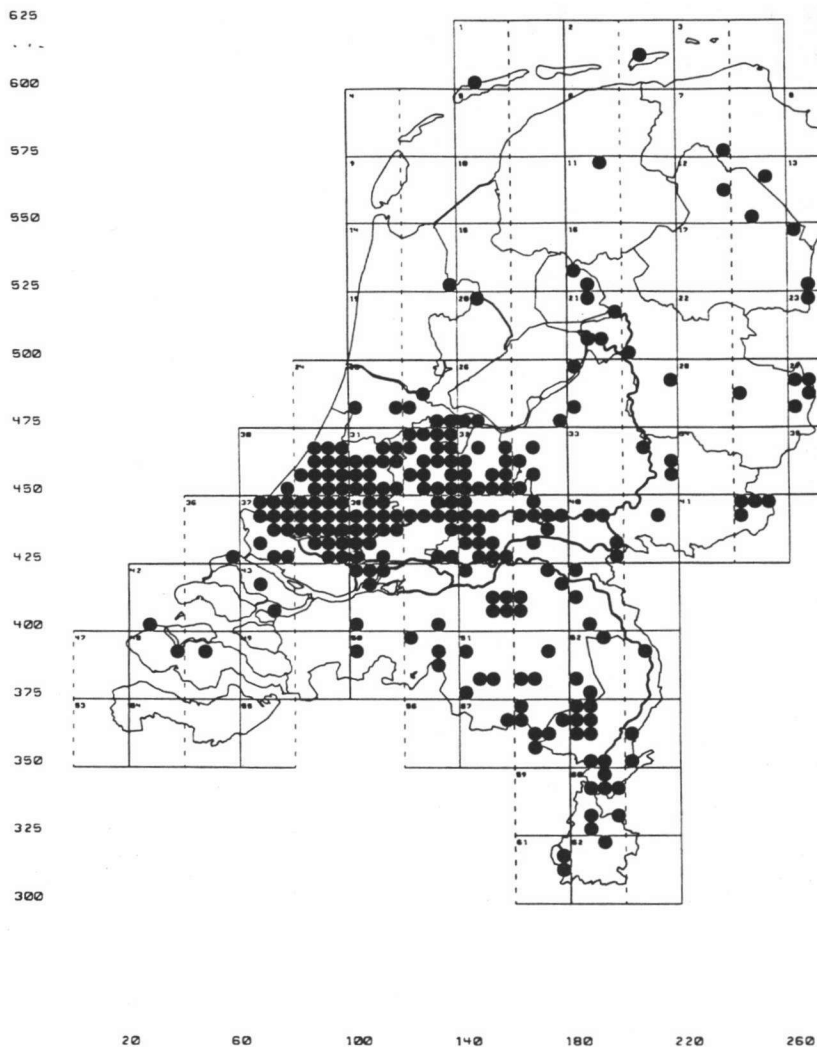
***Cercion lindenii* Kanaaljuffer**

Cercion lindenii is in het oosten en zuiden niet alleen te verwachten bij kanaalkommen en beken. De soort kan ook worden aangetroffen bij wateren ontstaan tengevolge van afgravingen. Met name goed begroeide plassen of oevergedeelten van dergelijke plassen kunnen als biotoop voor *Cercion* geschikt zijn. In België is deze soort redelijk talrijk. Als gevolg van de twee warme zomers die we hebben gehad is het interessant om na te gaan waar de noordgrens van haar areaal in Nederland nu ligt.

***Erythromma najas* Grote Roodoogjuffer**

Een algemene soort die in veel uurhokken is vastgesteld maar nog niet in allemaal! Een concentratie van uurhokken met waarnemingen van deze soort is te vinden langs de IJssel. Op de zandgronden zijn nog vele uurhokken leeg en het idee is dat de soort bijna ieder uurhok hier te vinden moet zijn. Probeer het eens.

De Grote Roodoogjuffer is nog nooit op één van de Waddeneilanden waargenomen en ook Zeeland, Noord-Holland en de Flevopolder zijn nogal leeg. Eeuwige roem is dus te vergaren door in deze gebieden de soort vast te stellen.



erythromma viridulum 1990-1995

Erythromma viridulum Kleine Roodoogjuffer

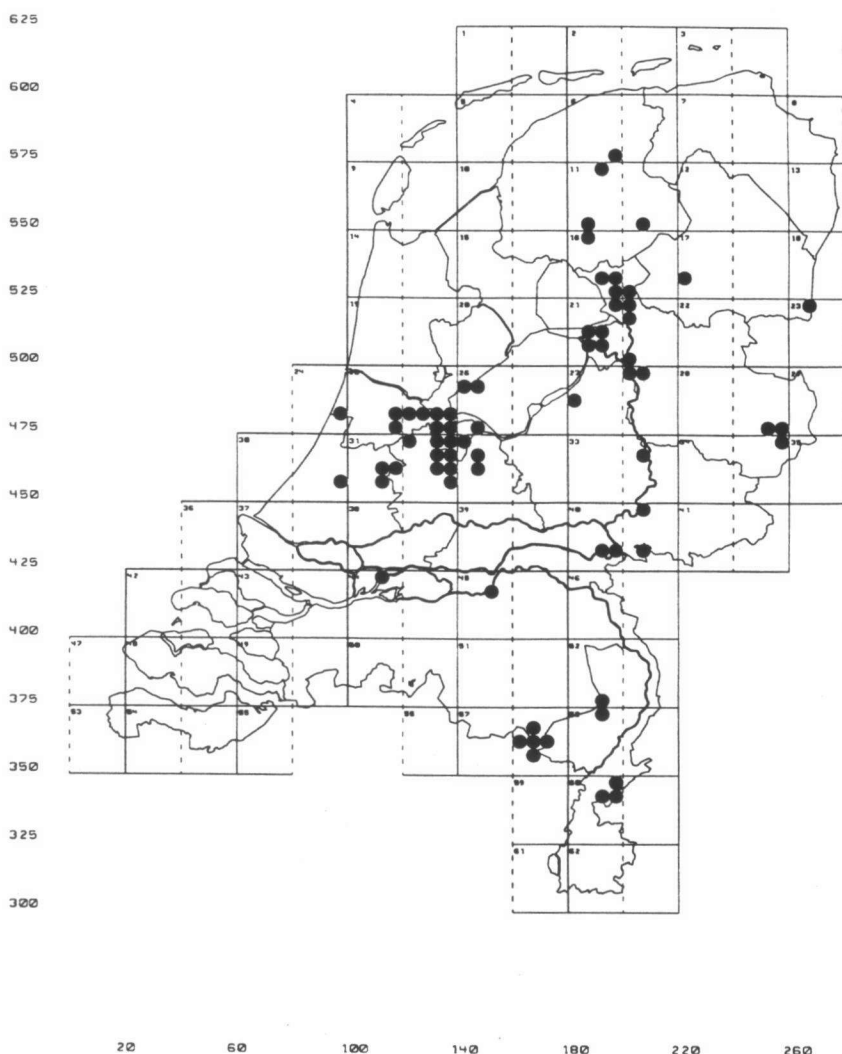
De hoofdvraag is natuurlijk of de verspreiding van deze soort alleen maar een warme zomer effect is. Verspreid over bijna heel Nederland zijn waarnemingen bekend. De in 1994 en 1995 goed onderzochte gebieden laten zien dat de soort in zeer veel uurhokken (aaneengesloten) is aan te treffen. Het kaartje laat nu nog een sterk waarnemerseffect zien en willen we graag zien dat dit beeld in 1996 veranderd. De vraag is: Kan de Kleine Roodoogjuffer ook op de zandgronden in meer uurhokken vastgesteld worden en dit geldt vooral voor oost Gelderland, Overijssel en Drenthe. Is het te koud voor deze soort om in grote aantallen in Noord Nederland voor te komen? Het aantal waarnemingen

van succesvolle voortplanting is nogal beperkt, slechts vier!

De Kleine Roodoogjuffer kan zeer goed opgespoord worden door met een verrekijker drijvende delen van waterplanten (Grof hoornblad) af te speuren. Nadat je de soort een keer gevangen hebt en goed bekeken hebt zijn de verschillen met de Grote Roodoogjuffer ook met de verrekijker goed vast te stellen.

***Brachytron pratense* Glassnijder**

De Glassnijder komt bijna uitsluitend voor in laagveenmoerassen. Van buiten het de laagveenmoerassen zijn er slechts weinig waarnemingen bekend. Vroeger kwam de Glassnijder ook in duinmeertjes voor die een op laagveen gelijkende vegetatie hadden. Tegenwoordig is dit biotoop grotendeels verdwenen maar het is de moeite waard om gericht te zoeken bij geschikt lijkende duinmeren. Afgelopen jaren zijn er veel amfibieënpoeltjes aangelegt. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze poeltjes na enige jaren geschikt worden voor de Glassnijder. Bewijzen hiervoor zouden uit natuurbeschermingsoogpunt zeer interessant zijn.



Aeshna isosceles

Vroege glazemaker

Aeshna isosceles komt hoofdzakelijk voor in de laagveen moerassen van Utrecht, Noord-Holland en Overijssel. In deze gebieden kan hij soms in hoge dichtheden voorkomen. Vooral plaatsen met Krabbescheervelden zijn populair bij territorium houdende mannetjes. Is deze voorkeur ook te constateren aan de aantallen huidjes? Van de laagveen moerassen boven A'dam zijn geen recente waarnemingen bekend maar hier komt hij waarschijnlijk wel voor. Buiten de laagveengebieden zijn er ook populatie op vennen. Dit zijn waarschijnlijk vooral de vennen met een weelderige oevervegetatie. Als je de Vroege glazemaker op vennen aantreft is het van belang om een goede biotoopbeschrijving te maken. Recent is de Vroege glazenmaker waargenomen op het Dwingelder Veld. In juni zou gecontroleerd moeten worden of hier eventueel een populatie aanwezig is.

***Aeshna mixta* Paardenbijter**

Deze soort kan in Nederland overal worden aangetroffen. Op een groot aantal

plaatsen wordt *Aeshna mixta* echter uitsluitend in zeer kleine aantallen waargenomen, 64 % van de waarnemingen betreft één of twee exemplaren! Dit zijn vrijwel allemaal zwervers. Een intrigerende vraag is op welke plaatsen deze soort zich werkelijk voortplant. Aan de hand van (schaarse) waarnemingen van larven en tandems is het moeilijk hier een goed beeld van te krijgen. Tot nu toe zijn er larven gevonden in plasjes aan de kust, het Vechtplassen-gebied en in vennetjes in Zuidoost-Friesland. Waarnemingen van tandems bevestigen het beeld dat *Aeshna mixta* zich minder voortplant in het oosten van het land. Misschien wordt dit beeld veroorzaakt door het verschil in intensiteit waarmee naar larven is gezocht. Door het gebrek aan gegevens over voortplanting zijn de biotoop eisen onduidelijk. Het is belangrijk dat er goed gelet wordt op tandems en dat er geprobeerd wordt larven (of huidjes) te vinden. Ook net uitgeslopen individuen kunnen hiervoor een aanwijzing geven. Ondanks dat *A. mixta* een algemene soort is er erg weinig van bekend. Daarom is het extra interessant om dit jaar eens extra aandacht aan deze soort te schenken.

***Anax imperator* Keizerlibel**

De soort is in de jaren negentig vrijwel overal boven +5 NAP waargenomen. Dit geldt ook voor de duinstreek en de Waddeneilanden. Opvallend is het ontbreken op Ameland. Komt deze soort hier werkelijk niet voor, of kan het ontbreken van deze soort worden verklaard met het feit dat grotere, ongestoorde duinplassen op dit eiland ontbreken.

In de veenweidegebieden, danwel veenkoloniën zijn weinig waarnemingen gedaan. De duinen ten noorden van Castricum, bij Wieringen en bij Marken zouden wellicht nog nieuwe vindplaatsen kunnen opleveren. Hiernaast zijn nog een behoorlijk aantal plaatsen in de oostelijke helft van Nederland geschikt, maar hier is *Anax imperator* nooit aangetroffen:



De Hunze of oostermoerse Vaart in Drenthe



De driehoek Hardenberg-Coevorden-Hoogeveen



De Buurzerbeek/Schipbeek tussen Lochem-Goor-Haaksbergen



Het westelijk IJsseldal en de aangrenzende flank van de Oost-Veluwe.

In Vlaanderen kan het gebied rond Eede interessant zijn.

Voortplanting lijkt, met uitzondering van Terschelling waar een larvehuidje is gevonden, niet voor te komen ten noorden van de lijn Steenwijk-Klazienaveen. Ook uit de Noord-Hollandse duinen en uit Vlaanderen zijn in de jaren negentig geen voortplantingsaanwijzingen gevonden. Het is bijzonder interessant hier meer aandacht aan te besteden.

***Cordulia aenea* Smarardlibel**

Cordulia aenea komt voor in laagveen en de voedselrijkere vennen. Het lijkt erop

dat de aanwezigheid van opgaande vegetatie van belang is (klopt dit?). De larvenhuidjes worden vaak op enige meters van het water op bomen gevonden. Is dit altijd zo of zijn er ook huidjes in de oevervegetatie te vinden? Misschien zijn er ook populaties te vinden op plaatsen met stromend water waar een rijke oeverbegroeiing aanwezig is. Op dit soort plaatsen zal *Cordulia* makkelijk over het hoofd gezien worden door op die plekken ook aanwezige *Somatochlora metallica*.

***Somatochlora metallica* Metaalglanslibel**

S. metallica is een soort van vaarten en grotere plassen in bosrijke omgeving. Het meest voorkomende (optimale?) biotoop bestaat uit langzaam stromende vaarten. Opvallend is dat de soort nooit in hoge aantallen wordt aangetroffen (maximum 10 exemplaren, gemiddeld $\pm$ anderhalf). De verspreiding is bijna geheel beperkt tot de hoge zandgronden. Van zuidelijk Limburg zijn geen waarnemingen bekend. Er zijn relatief weinig waarnemingen van de Veluwe en langs de grote rivieren. Een deel van de waarnemingen komt uit de laagveengebieden (Vechtplassen en de Weerribben). Het is niet duidelijk of dit alleen zwervers zijn of dat laagveen een geschikt biotoop voor de Metaalglanslibel is. Een andere mogelijkheid is dat de waarnemingen van *S. metallica* uit de laagveengebieden in werkelijkheid betrekking hebben op late exemplaren van *Cordulia aenea*. Er zijn geen gebieden waar waarnemingen van deze soort geconcentreerd zijn. Onduidelijkheden over deze soort die dit jaar opgelost moeten worden zijn:

- Ontbreekt deze soort daadwerkelijk zuidelijk Limburg en delen van de Veluwe?
- Met bomen omgeven dode rivierarmen vormen mogelijk een geschikt biotoop voor *S. metallica*. Klopt dit? en zo ja hoe ziet dit biotoop er precies uit?
- Kloppen de waarnemingen uit de laagveengebieden? en zo ja zijn dit zwervers of is laagveen een geschikt biotoop?
- Zijn de aantallen daadwerkelijk zo laag of worden ze onderschat doordat ze bijvoorbeeld weinig tijd bij het water doorbrengen. Dit is makkelijk in één dag te onderzoeken door te vangen en te merken.
- Er zijn opvallend weinig details bekend over het biotoop. Als je *S. metallica* aantreft is het interessant om de volgende zaken te noteren: stromend/of niet stromend water, oppervlakte water, beschaduwing en de aanwezigheid van Rietvegetatie.

***Epitheca bimaculata* Tweevlek**

Het moet wellicht mogelijk zijn deze soort in 1996 in Nederland op te sporen. Zoek met name bij matig voedselrijke (grotere) plassen. Een bijvoorbeeld na te trekken plaats ligt bij de brandtoren van Staphorst (214.9-515.0) waar begin juli 1982 een mogelijke larf van deze soort gevangen was.

Dus iedereen zeer goed zoeken eind mei en begin juni naar patrouillerende mannetjes die op een halve meter hoogte, doorgaans tamelijk ver uit de oever boven het water vliegen! Ze lijken in eerste instantie op *Libellula quadrimaculata*.

Ook de larvenhuidjes (met zijn zeer opvallende grote rugdoorns) en de blauwachtige eiersnoeren (die op de eiersnoeren van padden lijken) kunnen meehelpen de soort op te sporen. Zoek daarnaar langs de oevers.

***Libellula depressa* Platbuik**

Een vrij algemene soort, maar is in het westen en noorden een stuk zeldzamer.

Verspreiding

Het algemene verspreidingsbeeld van deze soort is redelijk compleet. Er is geen speciale actie nodig. De soort ontbreekt nog van de Waddeneilanden en grote delen van de duinen, terwijl nieuwe duinplassen een goed biotoop lijken te bieden. Is deze soort hier werkelijk zo zeldzaam??

Biotoop

Wel kan het interessant zijn de volgende punten goed in het oog te houden wanneer men inventariseert:

- * *Libellula depressa* lijkt te ontbreken op heidevennen. Waarnemingen betreffen waarschijnlijk zwervers. Zijn er plaatsen waar deze soort zich op heidevennen voortplant?
- * *Libellula depressa* is een pioniersoort van pas gegraven poelen. In Limburg is deze soort hierdoor plaatselijk algemeen. Op deze plaatsen ook goed uitkijken naar de Tengere grasjuffer *Ischnura pumilio*.

***Libellula fulva* Bruine korenbout**

Een schaarse soort met een beperkt verspreidingsgebied in Nederland.

Verspreiding

De belangrijkste vliegplaatsen voor deze soort bevinden zich in het Vechtplassengebied en de Wieden/Weerribben. De aantallen zijn hier echter niet hoog. Opmerkelijk genoeg zijn de grootste aantallen gemeld van een plas bij Eikelhof, ten noorden van Deventer (208/481; 40 exemplaren) en langs het Kanaal van Deurne (191/372; 200 exemplaren). In de buurt van Deventer is deze soort van veel kilometerhokken bekend (8, door bos omzoomde poelen, Overijssels Kanaal en kleine plassen). Ondanks gericht zoeken in de omgeving van Doesburg ontbreekt *Libellula fulva* hier vrijwel geheel. Een fenomeen dat ook optreedt bij de Breedscheenjuffer *Platycnemis pennipes*. Komt de Bruine korenbout echt zo zeldzaam voor in Twente en in de Achterhoek, waar biotopen als bij Deventer bepaald niet schaars zijn. Ook uit Friesland is slechts een waarneming bekend. Goed zoeken in de Kleine en Grote Wielen ten oosten van Leeuwarden en bij Eernewoude en andere veengebieden zal vast extra waarnemingen van deze soort opleveren. Ook zou goed moeten worden gekeken in het laagveengebied boven Amsterdam. De kans dat *Libellula fulva* hier wordt aangetroffen is weliswaar gering, maar niet uit te sluiten. Omdat dit gebied hoe dan ook nog nauwelijks is bezocht loont het zeer de moeite hier te gaan kijken.

Biotoop

De aanwezigheid van Riet lijkt van groot belang voor deze soort. Zijn er voortplantingslokaties waar geen Riet staat? De individuen, met name de mannetjes rusten uit op de brede bladeren en hebben in hn territorium vaak Riet staan.

Libellula fulva komt voor op (matig) voedselrijke plassen, meren en (brede) sloten en zit soms bij zeer zwakstromend water. Idealiter zijn hoge kruidenvegetaties in de nabijheid waar de individuen overnachten. Dit is waargenomen langs de Kromme Rade in het Vechtplassengebied, maar het is goed mogelijk dat de rietvegetaties juist deze belangrijke rol vervullen. Vroeg in de morgen naar de voortplantingsplaatsen gaan kan nieuwe waarnemingen opleveren.

In het Vechtplassengebied zoekt *Libellula fulva* de beste plekken op, daarbuiten zijn de waarnemingen bijzonder schaars. Is dat ook in de Wieden/Weerribben het geval?.

***Orthetrum cancellatum* Gewone Oeverlibel**

Het verspreidingskaartje van deze libel laat vele gevulde uurhokken zien. *O. cancellatum* bestrijkt een breed spektrum aan watertypen en is ook goed in staat nieuw ontstane wateren zoals zandwinplassen te koloniseren. Deze typeringen geven aan dat de soort in nog veel meer uurhokken gevonden moet kunnen worden. De literatuur vermeldt dat de larven in enigzins brak water maar ook in zuur water tot ontwikkeling kunnen komen.

De vraag is nu of de soort zich in Nederland ook in brak water voorplant. Deze gebieden (Zeeland, Noord-Holland) zijn nu nog vaak slecht onderzocht, maar onderzoek in deze gebieden kan veel interessante informatie opleveren.

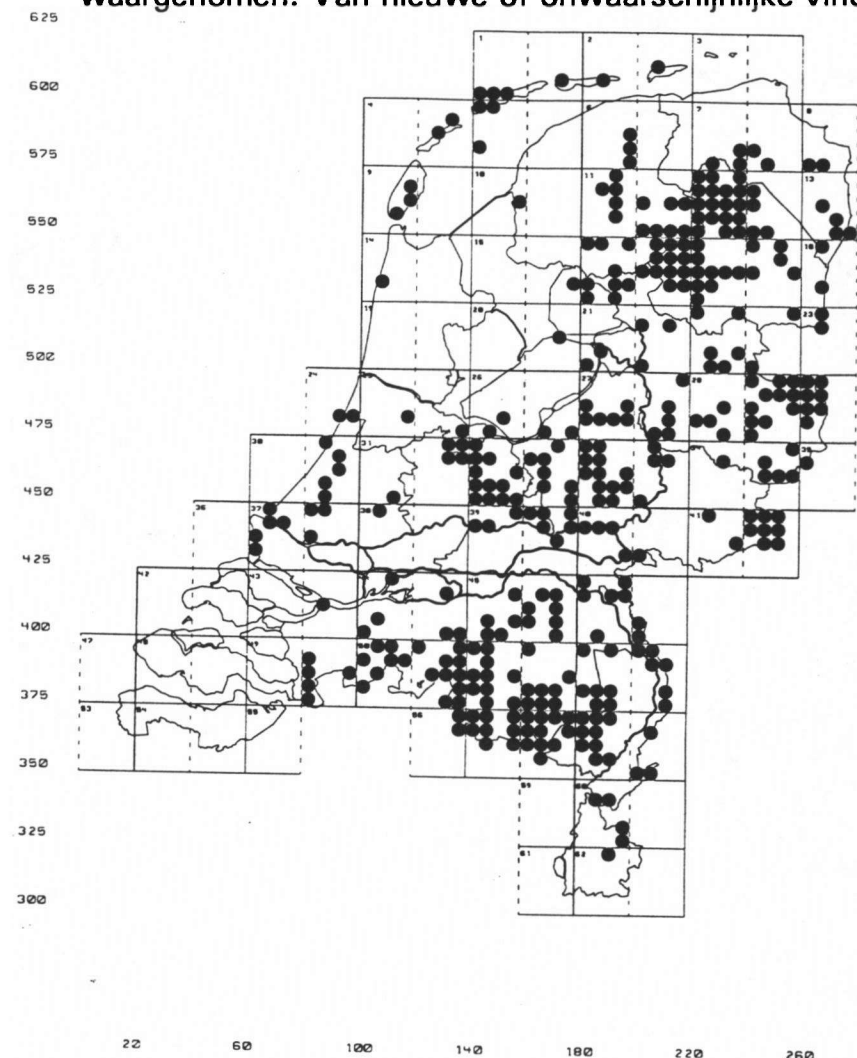
En voor overig Nederland, ook bij jou in de buurt is nog wel een uurhok te vinden waar *O. cancellatum* nog niet is vastgesteld terwijl ze er vast wel rondvliegen!

***Orthetrum coerulescens* Beekoeverlibel**

De Beekoeverlibel is een zeldzame soort die in de jaren negentig alleen in het zuidoosten van Nederland is waargenomen. Vroeger kwam de soort ook nog op andere plaatsen voor en het zou goed zijn als die oude vindplaatsen gecontroleerd gaan worden. Het biotoop wordt omschreven als zwak stromende beken (geen voedselrijk water) met goed ontwikkelde oevervegetaties en plaatsen waar kwel optreedt en een struktuurrijke vegetatie is. Een warm microklimaat schijnt de soort ook op prijs te stellen. Het gaat om de volgende plaatsen:

- omgeving van Winterswijk, met name de beken als de Ratumse en Willink Beek
- Broekse Wielen bij Grave
- omgeving van Ootmarsum
- de omgeving van Zundert onder Breda

Ook voor deze soort geldt dat waarnemingen van succesvolle voortplanting zeer waardevol zijn. Een goede tijd om de soort te zoeken is de tweede helft van juli en het begin van augustus. Voor het vaststellen van succesvolle voortplanting door middel van vers uitgevlogen exemplaren is het goed eerder te gaan zoeken. Bij de St.Jansberg werden de eerste net uitgevlogen exemplaren in 1995 al eind mei waargenomen. Van nieuwe of onwaarschijnlijke vindplaatsen is bij deze soort altijd



***Sympetrum danae* Zwarte heidelibel**

Het biotoop van *Sympetrum danae* bestaat uit vennen en plassen. Optimaal zijn de wat voedselrijkere ondiepe vennen met een modderbodem. *Sympetrum danae* komt zeer algemeen voor op de hoge zandgronden. Van de klei- en veengronden en van het rivierengebied zijn maar enkele waarnemingen bekend die zeer waarschijnlijk allemaal betrekking hebben op zwervers. Opmerkelijk genoeg zijn er in zuidelijk Limburg slechts weinig waarnemingen. In de duinen is de soort niet algemeen en met uitzondering van Terschelling is nergens in de duinen voortplantingsactiviteit waargenomen. Dit jaar moet er meer duidelijk komen over de status van *Sympetrum danae* in de duinen. Plant de soort zich daar voor en zo ja

welk biotoop wordt daar dan geprefereerd. Zuidelijk Limburg is wel in de vliegtijd van *S. danae* onderzocht dus duidelijk is dat daar het biotoop niet optimaal is. Het zou interessant zijn om te weten welk biotoop *S. danae* daar heeft.

***Sympetrum depressiusculum* Kempense heidelibel**

Een zeldzame soort die je moet zoeken bij stilstaand, zonnig, sterk begroeid, ondiepe, veelal moerassige wateren met weinig vrije wateroppervlakte, sterk

sympetrum danae 1990-1995

verlande oevers en moerassige weilanden en rietkragen in de omgeving. De soort heeft zo zijn voorkeur. Ten zuiden van Eindhoven, bij Mol in België komt een grote populatie voor bij de koelvijvers. waarschijnlijk zijn de vondsten in Nederland zwervers uit deze populatie. Gezien de aantallen zou op het Meelbergsvan een kleine populatie kunnen voorkomen. Is die daar nog steeds aanwezig?

S. depressiusculum kan makkelijk verward worden met *S. sanguineum*!

***Sympetrum pedemontanum* Kempense heidelibel**

Na diverse waarnemingen sinds 1982 lijkt het erop dat de soort zich nu, dankzij twee warme zomers, een wat langere periode in Nederland heeft kunnen handhaven. Het is van belang dat de bekende "oude vindplaatsen" in zuid-oost Brabant op de aanwezigheid van vers uitgeslopen exemplaren en/of larvenhuidjes worden gecontroleerd. De beste tijd is vermoedelijk tussen eind juli en half augustus. Gebieden met kwel of zwak stromend water, moerassen en moerassige weilanden zijn het meest veelbelovend.

In het verleden zijn ook waarnemingen in Midden-Limburg gedaan. Deze streek verdient wat deze soort betreft extra aandacht. Zwervende exemplaren zijn aangetroffen op de Veluwe en in Drenthe. Blijkbaar kan deze soort dus grote afstanden overbruggen. Daarom moet ook buiten zuid-Nederland goed op deze soort worden gelet.

***Leucorrhinia albifrons* Oostelijk witsnuitlibel**

Na de recente waarneming bij Aeckinga (218.3-550.9) (op 21.05.1994) weten we dat deze soort nog in Nederland voorkomt. Plant hij zich inderdaad voor bij het ven de Kraaiheidepollen (217.9-550.8)? Verder kan je naar deze vrijwel altijd in slechts zeer kleine aantallen waargenomen soort zoeken met name op matig voedselarme bosvennen en bospoelen. Ze zitten bij voorkeur op bladeren van de Waterlelie (afzoeken met de kijker!). Plekken waar eventueel verder nog naar deze soort gezocht zou kunnen worden zijn bijvoorbeeld in Noord-Brabant de Hazeputten 3 km ten oosten van St Oedenrode, het Klokketorenven (145.0-395.8) 1 km ten westen van De Loght bij Oisterwijk en het Groot huisven op de Kampinase heide bij Oisterwijk waar in de tachtiger jaren mogelijk een larf van deze soort was gevangen. Let ook op (althoewel sinds 1970 niet meer in Nederland waargenomen) de Sierlijke witsnuitlibel *Leucorrhinia caudalis*. Zoektijd voor beide soorten: eind mei en in juni.

***Leucorrhinia pectoralis* Gevlekte witsnuitlibel**

L. pectoralis is een in Nederland zeldzame soort die voorkomt in laagveenmoerassen en vennetjes. Op de meeste vindplaatsen zijn maar enkele exemplaren waargenomen. Vroeger waren er ook populaties aanwezig in de duinen. Misschien zijn er daar nog populatie aanwezig. *L. pectoralis* wordt bij inventarisaties makkelijk over het hoofd gezien. Als je een populatie aantreft van

deze soort moet je vooral letten op de volgende zaken: aanwezigheid van drijvende bladeren van waterplanten (bijvoorbeeld waterlelie), aanwezigheid van open rietbegroeing en de mate van beschutting.

odonata@dsl.nl

Het Lopende Vuur voor Libellenfiguren

Dit is het e-mail adres voor odonatologisch Nederland. Wie wat te melden heeft, zoals een interessante waarneming, kan deze naar dit adres toe sturen. Ook vragen over libellen zijn welkom. De mededeling kan dan worden doorgemailed naar iedere geïnteresseerde. Geef dus snel je adres door.

Wat is interessant? Alles van de eerste populatie van *Orthetrum cancellatum* op Texel tot de vangst van 's lands eerste *Brachythemis leucosticta*. Ook nieuws uit het buitenland is welkom. Belgen, houdt ons op de hoogte van de zuidelijke trends. Resultaten van acties in witte gebieden kunnen zo snel verspreid worden. Wat ving men tijdens nobele kruistochten door Noord-Groningen? Is Noord-Holland al *Erythromma*-zwart? Komt *Calopteryx virgo* toch nog voor op beken waar jaren niet is gekeken? Wat zijn jou vragen, theorieën en conclusies over de ecologie van de Nederlandse libellen?

Stuur al je nieuwtjes naar **odonata@dsl.nl** (dsl = digitale stad leiden).
Laat van U horen.

KD Dijkstra
Oude Rijsburgerweg 38
2342 BC Oegstgeest
tel: 071 5170 678

625

600

575

550

525

500

475

450

425

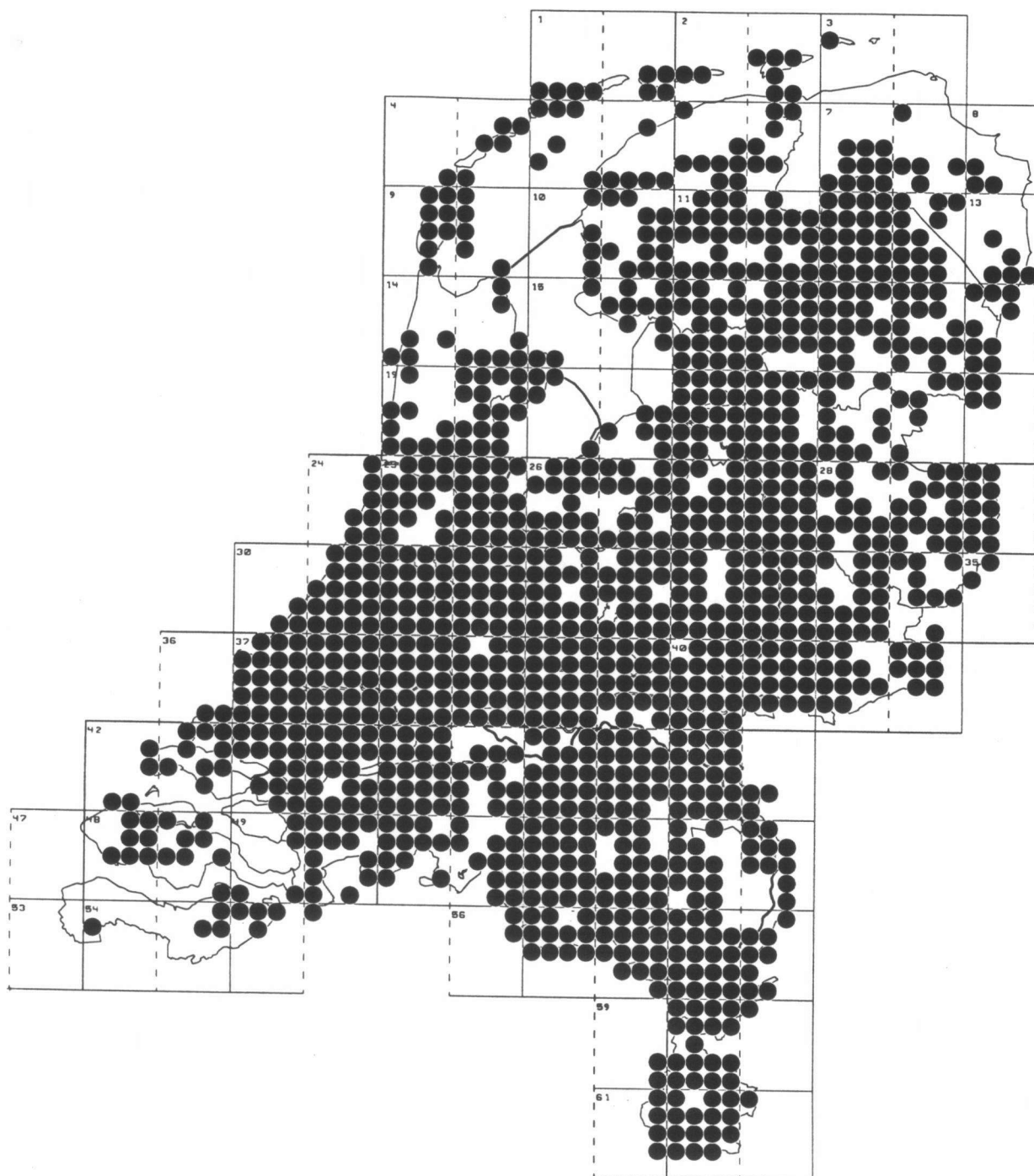
400

375

350

325

300



alle uurhokken met waarnemingen 1990-1995